

Kompleks argumentli funksiya tushunchasi

E.N.Sattorov

O.U.Pulatov

B.I.Xoliqov

bekboyxoliqov@gmail.com

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti

Annotatsiya: Bu maqola algebraik ko'rinishdagi sonlarni kompleks argumentli haqiqiy va mavhum ko'rsatkichli funksiyalar o'rtasidagi bog'lanishning bir yaproqliligini ifodalaydi.

Kalit so'zlar: kompleks funksiya, bir yaproqlilik

The concept of a complex argument function

E.N.Sattorov

O.U.Pulatov

B.I.Kholikov

bekboykholikov@gmail.com

Uzbekistan-Finland Pedagogical Institute

Abstract: this article represents numbers of algebraic appearance as one-leafedness of the connection between real and abstract exponential functions with complex arguments

Keywords: complex function, one-leafedness

Kompleks sonlar tekisligi C da biror E to'plam berilgan bo'lsin: ($E \subset C$).

1-ta'rif. Agar E to'plamdagi har bir z kompleks songa biror f qoidaga yoki qonunga ko'ra bitta w kompleks son mos qo'yilgan bo'lsa, E to'plamda funksiya berilgan deb ataladi va u

$$f: z \rightarrow w \text{ yoki } w = f(z)$$

kabi belgilanadi. Bunda E funksiyaning aniqlanish to'plami, z - erkli o'zgaruvchi yoki funksiya argumenti, w esa z o'zgaruvchining funksiyasi deyiladi.

Aytaylik, har bir

$$z = x + iy \in E$$

kompleks songa bitta

$$w = u + iv \quad (u \in R, v \in R)$$

kompleks son mos qo'yilgan bo'lsin. Demak,

$$w = u + iv = f(x + iy)$$

Keyingi tenglikdan

$$u = u(x, y), v = v(x, y)$$

bo'lishi kelib chiqadi.

Demak, E to'plamda $w = f(z)$ funksiyaning berilishi shu to'plamda x va y haqiqiy o'zgaruvchilarning

$$u = u(x, y)$$

$$v = v(x, y)$$

funksiyalarining berilishidek ekan.

Odatda $u = u(x, y)$ funksiya $f(z)$ funksiyaning haqiqiy qismi, $v = v(x, y)$ esa $f(z)$ ning mavhum qismi deyiladi:

$$u(x, y) = \operatorname{Re} f(z)$$

$$v(x, y) = \operatorname{Im} f(z)$$

Misol. Ushbu $f(z) = \frac{z+3}{z+5}$ funksiyaning haqiqiy va mavhum qismlarini toping.

Berilgan funksiyani $f(z) = u + iv$ ko'rinishida yozib va $z = x + iy$ ekanini e'tiborga olib topamiz:¹

$$\begin{aligned} u + iv &= \frac{z + 3}{z + 5} = \frac{x + iy + 3}{x + iy + 5} = \frac{[(x + 3) + iy][(x + 5) - iy]}{(x + 5)^2 + y^2} = \\ &= \frac{x^2 + y^2 + 8x + 15}{x^2 + y^2 + 10x + 25} + i \frac{2y}{x^2 + y^2 + 10x + 25} \end{aligned}$$

Demak,

$$u = u(x, y) = \frac{x^2 + y^2 + 8x + 15}{x^2 + y^2 + 10x + 25}$$

$$v = v(x, y) = \frac{2y}{x^2 + y^2 + 10x + 25}.$$

Erkli z o'zgaruvchi E to'plamda o'zgarganda $w = f(z)$ funksiyaning mos qiymatlaridan iborat to'plam $F = \{f(z) = u + iv : z = x + iy \in E\}$ bo'lsin. Odatda bu to'plam funksiya qiymatlari to'plami deyiladi.

Demak, E to'plamda ($E \subset C$) $w = f(z)$ funksiyaning berilish oxy - kompleks tekislikdagi E to'plamni (to'plam nuqtalarini) ouv - kompleks tekislikdagi F to'plamga (to'plam nuqtalariga) aks ettirishdan iborat, (8- chizma).

Shu sababli $w = f(z)$ funksiyani E to'plamning F to'plamga akslantiish deb ham yuritiladi.

Faraz qilaylik, $w = f(z)$ funksiya E to'plamda ($E \subset C$) berilgan bo'lib,

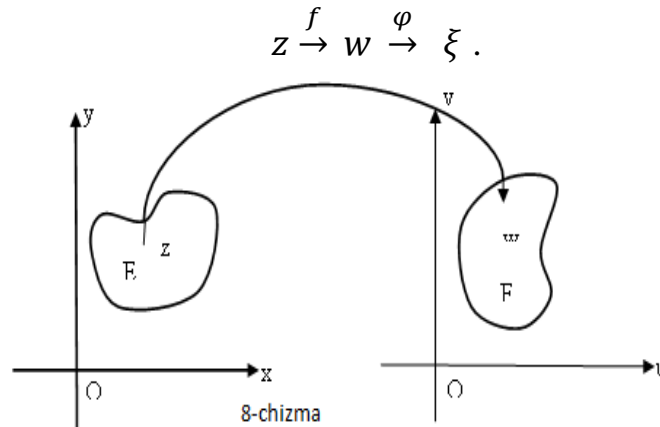
$$F = \{f(z) : z \in E\}$$

bo'lsin. So'ng F to'plamda ($E \subset C$) o'z navbatida biror

$$\xi = \varphi(w)$$

¹ EN Sattorov, OU Pulatov, BI Xoliqov - Science and Education, 2023, Kompleks argumentli trigonometrik funksiyalar

funksiya berilgan bo'lsin. Natijada, E to'plamdan olingan har bir z ga F to'plamdan bitta w son $f: z \rightarrow w$ va F to'plamdan olingan bunday w songa bitta ξ son $(\varphi: w \rightarrow \xi)$ mos qo'yiladi:

Demak, E to'plamdan olingan har bir z ga bitta ξ son $\xi \in C$ mos qo'yilib, $z \rightarrow \xi$ funksiya hosil bo'ladi. Bunday funksiya murakkab funksiya deyiladi va

$$\xi = \varphi(f(z))$$

kabi yoziladi.

$w = f(z)$ funksiya E to'plamda berilgan bo'lib, F esa shu funksiya qiymatlaridan iborat to'plam bo'lsin: $F = \{w = f(z) : z \in E\}$. F to'plamdan olingan har bir w songa E to'plamda bitta z son mos quyilishini ifodalovchi funksiya $w = f(z)$ funksiyaga nisbatan teskari funksiya deyiladi va

$$z = f^{-1}(w)$$

kabi belgilanadi.

Faraz qilaylik, $w = f(z)$ funksiya E to'plamda $F \in C$ berilgan bo'lsin.

2-ta'rif. Agar argument z ning E to'plamdan olingan turli qiymatlarida $f(z)$ funksiyaning mos qiymatlari ham turlicha bo'lsa, boshqacha aytganda $f(z_1) = f(z_2)$ tenglikdan $z_1 = z_2$ tenglik $z_1 = z_2 \in E$ kelib chiqsa, $f(z)$ funksiya E to'plamda bir yaproqli (yoki bir varaqli) funksiya deyiladi.

Misol. Ushbu

$$f(z) = \frac{1}{z - 1}$$

funksiyaning $E = \{z \in C: |z| < 1\}$ to'plamda bir yaproqli bo'lishini ko'rsating.

Aytaylik, $z_1 = z_2 \in E$ uchun

$$f(z_1) = f(z_2)$$

ya'ni

$$\frac{1}{z_1 - 1} = \frac{1}{z_2 - 1}$$

bo'lsin. Ravshanki, keyingi tenglikdan

$$z_1 - 1 = z_2 - 1$$

ya'ni, $z_1 = z_2$ bo'lishi kelib chiqadi. Demak,

$$f(z_1) = f(z_2) \Rightarrow z_1 = z_2 \quad z_1 = z_2 \in E$$

Bu esa berilgan funksiyaning E to'plamda bir yaproqli ekanini bildiradi.

Misol. $f(z) = \frac{1}{2z-3}$ funksiyani $E = \{z \in \mathbb{C}: |z| < \frac{3}{2}\}$ doirada bir yaproqlilikka tekshiring.

Faraz qilaylik, $z_1, z_2 \in E$ lar uchun $f(z_1) = f(z_2)$, ya'ni

$$\frac{1}{2z_1-3} = \frac{1}{2z_2-3} \text{ bo'lsin. } \Rightarrow 2z_1 - 3 = 2z_2 - 3 \Rightarrow z_1 = z_2$$

$f(z)$ funksiya E to'plamda bir yaproqli ekan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шабат Б.В. Введение в комплексный анализ. 2-нашри, 1-қ.-М., "Наука", 1976
2. Сидоров Ю.В., Федорюк М.В., Шабунин М.И. Лекции по теории функций комплексного переменного. – М. Наука, 1976.
3. Sattorov Ermamat Norqulovich Kompleks o'zgaruvchili funksiyalar nazariyasi (amaliy mashg'ulotlar). O'quv qo'llanma. –Samarqand: SamDU, 2021
4. Sadullaev A., Xudoybergangov G., Mansurov X., Vorisov A., Tuychiev T. Matematik analiz kursidan misol va masalalar to'plami. 3-qism (kompleks analiz).- T., "O'zbekiston", 2000.
5. Yevgrafov M.A., Bejanov K.A., Sidorov Yu.V., Fedoryuk M.V., Shabunin M.I. Sbornik zadach po teorii analiticheskix funktsiy, 2-nashri. –M., "Nauka" 1972.
6. Sa'dulloev A., Xudoyberganov G., Mansurov X.T., Vorisov A.K., Tuychiev T. Matematik analiz kursidan misol va masalalar tuplami (kompleks analiz). 3 qism. «O'zbekiston» 2000y.
7. EN Sattorov, OU Pulatov, BI Xoliqov - Science and Education, 2023, Kompleks argumentli trigonometrik funksiyalar